

Kresťanstvo 20. storočia – 2. časť

Category: dejiny kresťanstva

written by Drahoslav Vajda | 1. júla 2026

Dejiny kresťanstva

Poreformačné obdobie – všeobecná charakteristika

V 16. storočí došlo k vzniku protestantizmu, protestantského hnutia. Konkrétne je to rok 1517, ktorý je považovaný za počiatok protestantskej reformácie.

Keď hovoríme o *protestantskom hnutí*, máme na mysli cirkvi (spoločenstvá), ktorých vznik je spojený s úsilím o obrodu vtedajšej (katolíckej) cirkvi v snahe priviesť ju v učení a praxi späť k jej ranému obdobiu a k pokračovaniu v apoštolskej línii biblickej viery a praxe. Protestantské hnutie predstavujeme hlavne cez päť protestantských, avšak výlučne a nespochybniteľne biblických princípov známych pod označením *sola – jedine, iba: solus Christus, sola scriptura, sola gratia, sola fide a soli Deo gloria*^{A-a)}. Všetkých päť *sola* stále považujeme za Boží dar Cirkvi a reformátorom a za stále platné biblické princípy pre učenie, kázanie, myslenie a život Božieho ľudu.

V článku *Kresťanstvo 20. storočia – 1. časť: Sklamané nádeje* sme sa venovali spoločenským pomerom a udalostiam tejto doby, na pozadí ktorých existovali, žili, pracovali a slúžili kresťanské cirkvi a spoločenstvá. V tomto článku si všimneme, ako sa zachovalo (či udržalo) učenie a viera, ktoré za svojho života predložili *otcovia reformácie* (Luther, Zwingli, Kalvín).

Pre potreby tohto článku budeme používať pojmy: „raná reformácia“ a „poreformačné obdobie“. Výrazom „raná reformácia“ rozumieme to obdobie reformácie, v ktorom otcovia reformácie boli ešte nažive. Pod výrazom „poreformačné obdobie“ máme na mysli obdobie, ktoré začalo plynúť po období „ranej reformácie“ – teda obdobie po smrti otcov reformácie v Nemecku a Švajčiarsku (Luther, Zwingli a Kalvín). V poreformačnom období v práci otcov reformácie pokračovali ich žiaci a nasledovníci. Pripomíname, že protestantskú reformáciu s jej zámerom „priviesť cirkev v učení a praxi späť k jej ranému obdobiu a k pokračovaniu v apoštolskej línii biblickej viery a praxe“ nepovažujeme za ukončenú. Zotrvávame v hlásení sa k mottu či sloganu: „*Cirkev reformovaná a stále sa (Božím slovom) reformujúca*“ (lat.: *Ecclesia reformata et semper reformanda est*). Toto poreformačné obdobie v našom ponímaní pretrvá dodnes.

Z historického pohľadu protestantská reformácia prebiehala v dvoch prúdoch, a to ako *nemecká reformácia* (Martin Luther) a *švajčiarska reformácia* (Ulrich

Zwingli a Ján Kalvín). V rámci *švajčiarskej reformácie* sa hovorí aj o tzv. *radikálnej reformácii* alebo o *treťom prúde* reformácie, ktorú tvorili *anabaptisti* (*novokrstenci*)^{A)}. Za celosvetovú protestantskú reformáciu sa však považujú oba (resp. všetky) prúdy reformácie, nemecká a švajčiarska, dohromady.

Cirkvi v poreformačnom období^{B)}

V pozadí života a učenia cirkví poreformačného obdobia sú nasledovné skutočnosti.

Prvou je, že Luther prišiel s novým biblickým pohľadom, ale svoje učenie a myšlienky neusporiadal do prehľadného systému (teológie). V dôsledku toho si mohli jeho prívrženci, ale aj odporcovia vybrať z jeho myšlienok to, čo sa im v danej situácii práve hodilo. Niektoré jeho myšlienky bolo možné interpretovať rôznym spôsobom.

Druhou je vnútorná duchovná stagnácia reformačných cirkví a niektoré neuzavreté a nevyjasnené spory medzi jednotlivými reformačnými prúdmi – a niektoré z nich trvajú až dodnes. Predovšetkým sú to otázky ohľadom predestinácie, predurčenia (Kalvín, Zwingli), spory o pochopenie Kristovej prítomnosti vo Večeri Pánovej (Luther, Zwingli, Kalvín), krst novorodeniatok (Luther, Zwingli, Kalvín, anabaptisti) atď. Žiaľ, reformačné prúdy si nenašli k sebe cestu, nenašli spoločnú reč a chýbalo im aj spolunažívanie v učení (*modus vivendi*)^{C)}. Reformačné prúdy sa stále viac a viac trieštili, rozchádzali a vyhraňovali sa jeden voči druhému v otázkach učenia a vierovyznania. Tak je to, žiaľ, až do dnešných dní^{D)}.

Treťou skutočnosťou bol vnútorný vieroučno-teologický a vonkajší politicko-ekonomický tlak stredovekej majoritnej cirkvi (RKC) na cirkvi reformačné. Neujasnená teologická orientácia v učení medzi jednotlivými reformačnými prúdmi na jednej strane a neustále odrážanie protireformačných útokov na strane druhej, zapríčinili určitú neprehľadnú situáciu vo vnútri reformačných cirkví, a to viedlo aj k ich stagnácii. Vzniklo silné nebezpečenstvo, že biblické reformačné dôrazy sa rozplynú v mocensko-politickom a vieroučnom chaose. Práve to si silne uvedomili poreformační teológovia a chopili sa príležitosti povedať svoje slovo s cieľom zachovať reformačné učenie.

Hlavné odkazy ranej reformácie

Poreformačné obdobie z hľadiska učenia (teológie, vierovyznania) sa delí na *luteránske* (nemecká reformácia) a *reformované* (švajčiarska alebo aj kalvínska reformácia). Pritom oba prúdy reformácie sa dopĺňajú a až oba dohromady a len spolu tvoria (celosvetovú) protestantskú reformáciu. Toto sa nesmie stratiť a zísť z mysle autorít, kazateľov, učiteľov a veriacich dnešných dní.

Za hlavné odkazy ranej reformácie veriacim budúcich generácií môžeme

považovať nasledovné tri:

1. Prvý sa týka dôrazu na Božie slovo (*sola scriptura* – jedine Písmo).
2. Druhý zdôrazňuje vieru a milosť (*sola fide et gratia* – jedine vierou a milosťou).
3. Tretí sa vzťahuje na myslenie podľa, či v rámci zjavenej biblickej viery.

Božie slovo (Písmo, Biblia) bolo v ranej reformácii zdôraznené ako *zvrchovaná autorita, ako prvá a posledná norma (norma normujúca)* určujúca život cirkvi, spoločnosti i jednotlivca. Taký postoj zastával hlavne Luther s jeho *sola scriptura* (pozri A-b). Reformátori Božie slovo ako absolútnu normu spojili s *bezpodmienečnou poslušnosťou* Písmu. Reformácia upozornila na jedinečnosť Božieho slova (Písma), z ktorého hovorí sám Boh k hriešnemu človeku a k svojmu ľudu (Cirkvi). Božie slovo hovorí k človeku, v ňom a cezeň sa môže stretnúť s večným a zvrchovaným zjaveným Bohom – takéto pochopenie funkcie Písma presadzovalo celé rané reformačné hnutie.

Viera sa vnímala ako jediný prostriedok (spôsob), ktorým človek môže prijať Božiu milosť a Božie spasenie. Reformátori vieru vnímali ako ukotvenú v spasiteľnom Božom konaní v Ježišovi Kristovi, ako je ono obsiahnuté v Božom zapísanom slove. Takže Božie konanie, Božie slovo a spasiteľnú vieru v Ježiša Krista nie je možné od seba oddeliť.

Autoritu Božieho slova nezdôrazňovala len nemecká a švajčiarska reformácia, ale aj jej vetvy v ďalších krajinách. Je možné konštatovať, že všetky reformačné prúdy zdôrazňovali a podčiarkli dôležitosť spasiteľnej viery, ktorá sa vo všetkom opierała o pravdu Božieho slova (Písma). S tým išiel ruka v ruke dôraz na jedinečnosť Božieho slova pre vznik viery, duchovný rast a misijné pôsobenie cirkvi vo svete.

Kalvínska reformácia, oproti ostatným reformačným prúdom, zvlášť zdôrazňovala *zvrchovanosť* Boha a Božieho slova vo všetkých oblastiach života cirkvi, spoločnosti a jednotlivca. Uctievanie a chvála Boha má byť životným štýlom všetkých ospravedlnených (spasených). V tomto reformačnom prúde, okrem iného, ako napr. *vyvolenie k spasiteľnej viere* (spaseniu), bola podrobne rozpracovaná otázka *kázne a cirkevného poriadku*, ktoré sa najviac zvýraznili puritánmi v Anglicku.

V poreformačnom období sa protestantské učenie ustálilo a sformovalo do piatich *sola* (pozri vyššie a zdroj A). To, čo chceme znova zdôrazniť aj v tomto článku je, že týchto päť *sola* nie sú ľudským čiže teologickým dielom otcov reformácie, resp. ich pokračovateľov, ale boli im dané ako Božie zjavenie a dar Cirkvi, ako *večne platné nemenné Božie biblické princípy*. Za také ich považujeme neustále, teda aj dnes. Sú základnou normou spasenia a života v posvätení. Tak ako v dobe ranej reformácie boli smernicou pre obnovu cirkvi 15.–16. storočia, aj dnes sú základnou normou biblickej viery a učenia cirkvi a jednotlivcov. Akýkoľvek odklon od týchto princíпов, resp. ich nerešpektovanie vedie k odklonu od pravdy, zjavenej Písmom, k bludom a herézam – k ceste a spôsobom, ktoré boli protestantskou reformáciou, ako celkom, odmietnuté.

Je potrebné, aby myslenie cirkevného spoločenstva a jednotlivca bolo formované týmito princípmi a v medziach týchto princípov. V cirkvi dokáže len kázané Božie slovo osloviť jednotlivca, vrátiť ho späť na cestu viery, ak z nej zišiel. V kázaní protestantských cirkví musí ísť vždy o to, aby počúvajúci osobne prežíval vplyv a pôsobenie *Božieho slova* na jeho svedomie, aby Božiemu slovu bol daný priestor na duchovný rast a upevňovanie viery počúvajúceho, a on aby nechal len ním formovať svoje myslenie.

Pri pohľade späť do histórie musíme konštatovať, že namiesto toho, aby sa rozdiely a nezhody medzi jednotlivými prúdmi reformácie v poreformačnom období odstraňovali, naopak, ešte viac narastali. Uspokojivé riešenie vzniknutých biblicko-teologických problémov sa dodnes nenašlo. Hľadanie ich riešenia privádzalo k vzniku nových učení (teológií). V poreformačnom období vznikali vieroučné vyznania, učenia, systematické teológie, cirkvi a spoločenstvá, ktoré nadväzovali na ranú reformáciu. Ich cieľom bolo prehĺbenie, spresnenie či doplnenie učenia cirkví a prúdov ranej reformácie, alebo priamo snaha o odstránenie nedorozumení medzi nimi.

V poreformačných teológiách však, žiaľ, z veľkej časti dochádzalo aj k prekrytiu alebo preberaniu myšlienok svetských filozofií a tieto teológie sa tak svojou podstatou stali v skutočnosti protibiblické. Tak je to napr. v tzv. *liberálnej teológii* alebo s infiltráciou myšlienok *existencializmu* do cirkevných spoločenstiev. Niektoré teológie naopak priniesli a rozvinuli myšlienky, ktoré v ranej reformácii neboli rozvinuté. Takým bol napr. *pietizmus* alebo *metodizmus*. Zvláštnu, aj keď iba malú pozornosť v ďalšom texte venujeme tzv. *evanjelikálnej teológii*, *evanjelikalizmu*.

Evanjelikálna teológia, evanjelikalizmus

Výraz *evanjelikálna teológia* či *evanjelikalizmus* neoznačuje, podľa zdroja B-b), nejaký jednotný teologický systém, ale rôznorodosť duchovných prebudeneckých kresťanských (evanjelikálnych) prúdov (prebudení), ktoré postupom času našli k sebe cesty a spoločné dôrazy v učení. Patria sem aj *letničné* a *charizmatické prebudenia*, ktoré sa postupne formovali do organizovanej cirkvi. Napriek istým teologickým odlišnostiam cítia, že v podstatných veciach patria do jednej veľkej spoločnej rodiny, ktorú k roku 2010 (podľa zdroja B-b) tvorilo viac ako 150 miliónov kresťanov po celom svete.

K evanjelikálnej tradícii sa hlásia, podľa zdroja B-c), najmä cirkvi vychádzajúce z tradície *metodizmu*, *baptizmu* a *pietizmu*, ale aj iné. Za otca moderného *evanjelikálneho hnutia* je označovaný anglikánsky teológ a biblista John R. W. Stott (zdroj B-d).

V súčasnej dobe sú evanjelikálne cirkvi rozšírené po celom svete. Na každom kontinente majú však odlišný kultúrny, politický a tradično-náboženský kontext, z ktorého vyplýva aj ich vzťah k iným cirkvám. Vo väčšine sveta majú evanjelikálne cirkvi svoje teologické semináre, kde vzdelávajú a vychovávajú svojich kazateľov, učiteľov a misionárov.

V učení (teologicky) nadväzuje *evanjelikalizmus* na niektoré dôrazy protestantskej reformácie, ktorými sú: ospravedlnenie z milosti a viery (*sola gratia et fide*), starocirkevné vyznania viery (B-g), Božia trojica, verné zvestovanie Božieho slova, zasľúbenia dané v Kristovi, Biblia ako jediná autorita cirkvi a života veriacich – týmto ale nie sú vymenované všetky nadväznosti na reformáciu.

Evanjelikálne kresťanstvo (podľa zdroja B-e)

V skratke je možné povedať, že *evanjelikalizmus* je *evanjelijné kresťanstvo*, ktoré kladie dôraz na:

- vrcholnú autoritu Písma ako Božieho Slova
- vieru v zástupnú smrť a vzkriesenie Ježiša Krista, prostredníctvom ktorého sa hriešny človek zmieruje s Bohom
- potrebu vedomého obrátenia od hriechov k Bohu a znovuzrodenia zo Svätého Ducha
- život zasvätený poslušnosti Kristovi, zvestovaniu evanjelia a pomoci blížnym aj v medzicirkevnej spolupráci.

„Evanjelikálny“ v modernom chápaní je všeobecný prívlastok, ktorý neoznačuje nejakú cirkevnú skupinu, ale formu kresťanskej viery, ktorú môžeme nájsť v rôznych cirkvách a cirkevných skupinách. Tento prívlastok neoznačuje detaily, ale len základné teologické učenia kresťanstva. Zároveň zdôrazňuje tie prvky kresťanstva, ktoré nevyjadruje ani jedno doteraz používané slovo. Náš prívlastok „prebudenecký“ je mu, zdá sa, obsahom najbližšie, ale chýbajú mu niektoré dôrazy, ktorými história obohatila predovšetkým anglosaský protestantizmus (napr. snaha celý svet podriaďiť panstvu Ježiša Krista, sociálne dôrazy, politické reformy, masové evanjelizačné hnutia ap.)

V dnešnom chápaní tento pojem vynecháva formu cirkevnej organizácie, formu bohoslužieb, učenie o krste, predurčení alebo o Svätom Duchu, aby sme menovali aspoň niektoré. Preto praktizujúci kresťan nevystačí len s tým, že ostane „evanjelikál“, ale musí svoju „evanjelikálnu“ vieru realizovať v nejakej konkrétnej cirkvi, ktorá určitým spôsobom odpovedá na tieto a ďalšie otázky.

Pojem zdôrazňuje životne dôležité (nevyhnutné pre spásu) veci kresťanstva. A práve tieto slova „evanjelikálny“ vyjadruje.

Poznámky a zdroje

A) Zdroje, na ktoré sa odkazujeme v tejto položke (**a – e**), sa nachádzajú v priečinku: ARCHÍV – kompletne čísla Solas

a) *Päť sola, päť princípov protestantskej reformácie*, Solas číslo 37,

zima 2017, str. 2-3

b) *Martin Luther a nemecká reformácia*, Solas číslo 39, leto 2018, str. 2-5; *Sola scriptura*, str. 5- 11 a *Sola scriptura a neomylnosť Písma*, str. 12-18

c) *Ulrich Zwingli a reformácia v nemeckom Švajčiarsku*, Solas číslo 40, leto 2018, str. 2-6

d) *Radikálna reformácia – Anabaptisti*, Solas číslo 41, zima 2018, str. 2-5

e) *Ján Kalvín a reformácia vo francúzskom Švajčiarsku*, Solas číslo 42, jar 2019, str. 2-7

B) V článku používame zdroje:

a) Pavel Hanes, *Dejiny kresťanstva*, vydalo Združenie evanjelikálnych cirkví v SR, Banská Bystrica 2016, A4, 429 strán, ISBN 80-88945-01-1

b) Ján Liguš, *Teologické systémy*, Banská Bystrica 2010, 212 strán, ISBN 978-80-8083-985-7

c) *Evanjelicálne hnutie*,
https://sk.wikipedia.org/wiki/Evanjelic%C3%A1lne_hnutie

d) <https://www.ekumena.sk/Clenovia/evanjelikal.htm>

e) <https://www.pdf.umb.sk/2002/edit/KETM/imagess/Evanjelic%C3%A1lne%20kres%C5%A5anstvo.html> alebo

f) <https://www.zec.sk/>

g) Pozri preambulu stanov združenia na adrese
<https://www.zec.sk/stanovy/>

C) *modus vivendi* (lat. doslova *spôsob života*) je výraz, ktorý zhrňa (vyjadruje) podmienky bytia, spolunažívanie. V medzinárodnom práve sa ním vyjadruje dohoda medzi dvoma štátnymi subjektmi, ktorá má byť v budúcnosti definitívne potvrdená medzinárodnou zmluvou. V prenesenom zmysle slova označuje tento výraz spôsob spolužitia, ktorý nie je založený na právnom podklade, ale na realite spoločného života či práce. Je to aj dočasná zhoda polemizujúcich strán.

D) Pritom však stále zachovávali spoločný základ: *spasenie z milosti skrze vieru v osobu a dielo Ježiša Krista* (Efezským 2:8-9). Aj napriek tomuto podstatnému faktu, lebo spasení sme skrze vieru, a nie skrze učenie, nedokázali spolupracovať a spolu existovať.

E) V našom priestore ide o *Združenie evanjelikálnych cirkví na Slovensku* (pozri poznámku **F**) a evanjelikálna teológia sa vyučuje na *Univerzite Mateja Bela, Pedagogickej fakulte, Katedre teológie a*

katechetiky. Vo výchovnom systéme Českej republiky sú, podľa **B-b**), evanjelikálne cirkevné semináre zaradené na úroveň vyšších odborných škôl (VOŠ).

F) Medzi evanjelikálne cirkvi na Slovensku sa zaraďujú *Bratská jednota baptistov, Evanjelická cirkev metodistická, Cirkev bratská, Apoštolská cirkev* (tiež sa zaraďuje medzi letničné hnutie). Tieto štyri cirkvi tvoria *Združenie evanjelikálnych cirkví na Slovensku* a evanjelikálnu teológiu spoločne vyučujú na spomenutej Univerzite Mateja Bela. V slovenskom kontexte možno medzi evanjelikálne cirkvi rátať aj *Cirkev adventistov siedmeho dňa* a *Kresťanské zbory* (pozri zdroje **B-f** a **g**).